

FILOLOGIA POLSKA II stopień
WYBRANE ZAGADNIENIA LITERATURY POLSKIEJ
DO ROKU 1918
I rok, 1 semestr
(15 w.+30 ćw.)

dr hab. prof. UŚ Teresa Banaś-Korniak: *Gatunki literackie w dawnej Polsce - od średniowiecza do baroku oraz ich uwarunkowania kulturowe*

Na wykładzie oraz ćwiczeniach proponuje się studentom rozpatrzenie zarówno uwarunkowań kulturowych (tak zwanej "genezy życiowej"), jak i specyfiki funkcjonowania oraz ewolucji wybranych gatunków literackich, popularnych w literaturze dawnej. Prowadząca spośród wielu form literackich, funkcjonujących w literaturze polskiej od średniowiecza do baroku dokona wyboru, skupiając się m.in. na gatunkach erotyku i satyry dawnej. Na ćwiczeniach będą przeprowadzane analizy pod kątem właściwości genologicznych, ale także rozważymy "otoczkę kulturową" związaną z "życiem gatunku", np. normy intymności panujące w danej epoce, miejsce erotyku i satyry w świadomości literackiej oraz w staropolskiej poetyce sformułowanej.

Na wykładach wstępnych omówiona zostanie specyfika kulturowa dawnej Rzeczypospolitej szlacheckiej i warunki przejmowania na grunt rodzimej literatury gatunków istniejących w antyku. Uwzględnione będą również formy literackie uformowane później - w zachodnioeuropejskiej literaturze średniowiecznej. Następnie przekażę studentom podstawowe informacje na temat sposobu istnienia gatunku staropolskiego oraz odmiennych od współczesnych kryteriów klasyfikacji rodzajowych. Większą uwagę, aniżeli teorii genologicznej, chciałaby autorka wykładu poświęcić praktyce poetyckiej wybranych gatunków, a zwłaszcza roli, jaką w przyswajaniu rozmaitych form genologicznych do literatury polskiej odegrali poeci staropolscy.

dr hab. Beata Stuchlik-Surowiak: *Kobieta w literaturze i kulturze staropolskiej*

Przedmiot *Kobieta w literaturze i kulturze staropolskiej* to próba nowatorskiego spojrzenia na sytuację kobiety w epokach dawnych – od średniowiecza do początku XVIII w. Poprzez analizę ciekawych, często prawie zupełnie nieznanymi, tekstów literackich, których autorkami bądź bohaterkami były kobiety, studenci zyskają możliwość zgłębienia niezwykle barwnego obszaru dawnej kultury.

W toku **wykładów** poruszane będą następujące zagadnienia ogólne:

1. Miejsce kobiety w społeczeństwie staropolskim – uwarunkowania rodzinne i stanowe;
2. Kobiety a edukacja;
3. Kobiety a nauka;
4. Kobiety a kultura;
5. Kobiety a religia;
6. Kobiety a magia;
7. Kobiety a polityka;

W ramach **ćwiczeń** poruszane będą następujące zagadnienia szczegółowe:

1. Kogo naprawdę kochała królowa Jadwiga - czyli o skandalu w średniowiecznej Polsce.
2. Kobiety i magia – Katalog magii Rudolfa.
3. Portret staropolskiej „czarownicy”.
4. „Pobożna i stateczna” niewiasta w świetle XVI-wiecznych poradników.

5. „Niewiasta rodzi się ze słabym rozumem” – czyli kobieta w oczach staropolskich kaznodziejów.
6. Różne sposoby interpretacji biblijnego motywu stworzenia kobiety z żebra i co z nich wynika...
7. Zbójniczki i morderczynie – kobiety a przestępstwo w świetle staropolskich kronik i akt sądowych.
8. Wizerunek idealnej małżonki w staropolskich epitalamiach.
9. Trzy małżeństwa Anny Stanisławskiej.
10. „Żoneczko moja najśliczniejsza...” – czyli dzieje Jana Sobieskiego i Marysieńki w listach zakłęte.
11. „Świat na opak” – czyli wizerunek kobiety w literaturze sowizdrzalskiej.
12. Pierwsza polska „emancypantka” – Regina Salomea Pilsztynowa.

Kryteria oceny: Ocena z kolokwium, aktywność. Studenci wykazujący dużą aktywność na zajęciach mają możliwość uzyskania oceny końcowej wyższej o pół stopnia od oceny, którą otrzymali z kolokwium.

Teksty źródłowe – starodruki i edycje współczesne (obowiązują fragmenty):

1. J. Długosz, Roczniki czyli kroniki sławnego Królestwa Polskiego, księga X 1370-1405, przeł. J. Mrukówna, Warszawa 1981 (lub inne wyd.).
2. Katalog magii Rudolfa. Źródło etnograficzne XIII w., oprac. E. Karwot, Wrocław 1955.
3. Młot na czarownice [...], przeł. S. Ząbkowicz, Wrocław 2000.
4. A. Komoniewski, Chronografia albo dziejopis żywiecki, oprac. S. Grodziski, I. Dwornicka, Żywiec 2005.
5. E. Otwinowski, Opisanie pobożnej i szlachetnej żony i dobrej gospodyni, [w:] tegoż, Pisma poetyckie, oprac. P. Wilczek, Warszawa 1999.
6. J. Mrowiński Płoczywłos, Stadło małżeńskie 1561, wyd. Z. Celichowski, Kraków 1890.
7. Henryka Korneliusza Agryppy O ślachtetności a zacności płci niewieściej, przeł. M. Wirzbięta, wyd. S. Tomkowicz, Kraków 1891.
8. A. Gdacjusz, Wybór pism, oprac. H. Borek, J. Zaremba, Warszawa – Wrocław 1969.
9. P. Skarga, Kazania na niedziele i święta całego roku [...] przyłączone są do nich kazania o siedmi sakramentach, Kraków 1618.
10. A. Stanisławska, Transakcja albo opisanie całego życia jednej sieroty przez żalodne treny od teje samej pisane roku 1685, wyd. I. Kotowa, Kraków 1935.
11. J. Sobieski, Listy do Marysieńki, oprac. L. Kukulski, Warszawa 1970.
12. Antologia literatury sowizdrzalskiej XVI i XVII wieku, oprac. S. Grzeszczuk, Wrocław-Kraków 1985.
13. R. S. Pilsztynowa, Proceder podróży i życia mego awantur, oprac. R. Pollak, Kraków 1957.

Opracowania naukowe:

1. Kobieta i rodzina w średniowieczu i na progu czasów nowożytnych, red. Z. H. Nowak, A. Radziwiński, Toruń 1998.
2. M. Bogucka, Białogłowa w dawnej Polsce. Kobieta w społeczeństwie polskim XVI-XVIII wieku na tle porównawczym, Warszawa 1998.
3. H. Dziechcińska, Kobieta w życiu i literaturze XVI i XVII wieku, Warszawa 2001.
4. J. Partyka, „Żona wyćwiczona”. Kobieta pisząca w kulturze XVI i XVII wieku, Warszawa 2004.
5. Z. Kuchowicz, Wizerunki niepospolitych niewiast staropolskich, XVI-XVIII wieku, Łódź 1974.
6. Pisarki polskie epok dawnych, red. K. Stasiewicz, Olsztyn 1998.

7. B. Baranowski, O hultajach, wiedźmach i wszetecznicach: szkice z obyczajów XVII i XVIII wieku, Łódź 1963.
8. A. Zdziechiewicz, Staropolskie polowania na czarownice, Katowice 2004.
9. B. Stuchlik-Surowiak, Obraz małżeństwa w „antyfeministycznych” utworach Bartosza Paprockiego na tle obyczajowych, religijnych oraz literackich zjawisk XVI i pierwszej połowy XVII wieku, Katowice 2016.

dr hab. Magdalena Piekara: *Kwestia żydowska w pozytywizmie*

Zajęcia będą koncentrowały się wokół kilku pojęć charakterystycznych dla tzw. kwestii żydowskiej, którą, często, uważa się za jedną z kluczowych dla tego okresu historycznego i literackiego, obok kwestii kobiecej i kwestii włościańskiej. Pojęcia te to: haskala, chasydyzm, asymilacja (a raczej modele asymilacji) oraz syjonizm. Co ciekawe, zawsze, gdy mówi się o Żydach w pozytywizmie, zakłada się model asymilacji narodowej, czyli całkowitej, bezkompromisowej, jako jedynego modelu obowiązującego wówczas. Zajęcia w małym stopniu dotyczyć będą analizy utworów literackich tamtej epoki, raczej skupiały się będą na poznaniu dokumentów, świadectw, faktów historycznych, a także artykułów i polemik zamieszczanych w prasie z tamtego okresu.

dr hab. Magdalena Bąk *Kobieta i rodzina w literaturze oświecenia i romantyzmu*

Kurs będzie poświęcony analizie zmian, jakie zachodzą w statusie kobiety w XVIII i XIX stuleciu zarówno w krajach europejskich, jak i w Polsce, oraz sposobowi, w jaki zmiany te są odzwierciedlone w literaturze oświecenia i romantyzmu. Analizie i interpretacji zostaną poddane teksty ukazujące kobiety w różnych rolach i kontekstach społecznych i kulturowych, ze szczególnym uwzględnieniem utrwalonego w literaturze wizerunku rodziny w dwóch wskazanych epokach.

dr hab. prof. UŚ Anna Sitko „Opis obyczajów”

Wykłady i ćwiczenia skupione zostaną na „opisach obyczajów”, zawartych w wybranych dziełach literatury staropolskiej oraz na „opisie obyczajów” ówczesnych pisarzy, stosujących rozmaite techniki wykorzystywania wzorów literackich w poezji i w prozie. Lekturze najpopularniejszych dawnych tekstów (np. utworów poświęconych budowaniu dworów, dzieł kronikarskich, kazań, stemmatów, herbarzy, żywotów świętych, facecji) towarzyszyć będzie analiza wykorzystanych przez pisarzy źródeł, pozwalająca na rozpoznanie zarówno ówczesnych praktyk imitacyjnych, jak i przypadków literackich kradzieży. Przyniesie też odpowiedzi m.in. na następujące pytania: Jakie były literackie i naukowe skutki sąsiedzkiej wizyty M. Reja we dworze szlachcica z ziemi chełmskiej? Co ma wspólnego *Poczet herbów* W. Potockiego z herbarzem p.t. *Orbis Polonus* Sz. Okolskiego? Czy S. F. Klonowic był tłumaczem *Żywota św. Benedykta*? Co łączyło D. Naborowskiego z M. K. Sarbiewskim?

dr hab. L. Zwierzyński, *Antropologia romantyczna – węzłowe zjawiska i problemy*

Antropologia będzie tu rozumiana jako literackie stwarzanie modeli ludzkiego bytowania, osvajania świata, lecz także kształtowania się różnych postaci człowieczeństwa. Opisywać będziemy nie tylko modele antropologiczne stojące u podstaw obrazu bohatera ballad, powieści poetyckich, czy dramatu romantycznego, lecz także przebieg podstawowego zadania dokonującego się w romantyzmie: stworzenia, uzyskania własnej, jednostkowej tożsamości. Zbadamy jak to przebiega w momencie początku, w fazie kryzysu romantyzmu i jego późnych

niezwykłych wariantach. To wiąże się z problematyką podmiotowości – przejścia od symboliki głębokiego „ja” do jego postaci metonimicznej, tekstowej. Interesować nas będą stany odmienne i graniczne świadomości, a także jej przekraczanie, światy wewnętrzne i wewnętrzne pejzaże, ciekawe szczególnie w późnej, słabiej znanej poezji romantycznej; wreszcie „ja” w różnych przejawach transcendentnego istnienia.

Prof. dr. hab. Marek Piechota, *Komparatystyczne aspekty literatury polskiej – (Nie)zapomniany czar arcydzieł*

Chciałbym w tym roku zainteresować studentki i studentów – uczestników ćwiczeń i słuchaczy wykładu w ramach cyklu Wybrane zagadnienia literatury polskiej do r. 1918 – problematyką komparatystyczną sensu stricto, mianowicie związkami najwybitniejszych lub przez pewien czas za takie uchodzących dzieł literatury polskiej z najwybitniejszymi, niekiedy już zapomnianymi arcydziełami literatury światowej (dawnej nazywanej powszechną).

Ocenie na stopień podlega krótki esej o osobistym spotkaniu z arcydziełem literatury polskiej XIX wieku ze zwróceniem szczególnej uwagi na jego powiazania (nawiązania) do literatury światowej. Osobnym, istotnym zagadnieniem prowadzonych ćwiczeń będzie problematyka plagiatu.

Literatura:

- 1) Słownik terminów literackich. Pod red. J. SŁAWIŃSKIEGO. Wyd. drugie poszerzone i poprawione, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź 1988 [lub nowsze wyd.], tam hasła: Arcydzieło, Komparatystyka;
- 2) K. KRASUSKI, Na obrzeżach arcydzieł, Katowice 2009;
- 3) M. PIECHOTA: (Nie)zapomniany czar arcydzieł. Anonim, Barańczak, Camus... Katowice 2019, ss. 267.